

B İ B L İ Y O G R A F Y A

A. CHAMSOUTDINOV, "*L'amitié Soviète - Turquie pendant les années de lutte de la Turquie pour l'Indépendance (1919 - 1922) = Türk İstiklâl savaşı yıllarında Sovyet - Türk dostluğu.* 8 sayfa Moskova 1960.

Moskova'da toplanan son XXV inci Oryantalistler kongresinde Sovyet delegesi Chamsoutdinov tarafından, "Türk İstiklâl savaşında Sovyet-Türk Dostluğu" konusu üzerine kongreye sunulmuş olan çok ilgi çekici tebliğ üzerinde durmak ihtiyacını duymaktayım. Bu tebliğ hakkındaki şahsî fikirlerimizi açıklamadan önce Sovyet bilgininin tebliğinde ele aldığı ana sorunların bir özetini gözden geçirelim:

"Türkiye 1918 Ekiminde İtilâf devletlerine kayıtsız şartsız teslim oldu ve Mondros'da Türk devletinin varlığını bile tehdit eden küçük düşürücü bir mütareke-name imzaladı.

Teslim olayından bir kaç gün sonra İtilâf devletleri memleketin en önemli bölgelerini ve Boğazları işgal ettiler ve Türkiye'nin paylaşılması için konuşmalara giriştiler.

Bu şartlar içinde ve büyük sosyalist Ekim ihtilâlinin etkisi altında Türk halkı millî İstiklâl mücadelesine başlamıştır.

Sovyet-Türk dostluğu, bu mücadelenin ateşleri içinde doğmuş ve Türkiye'nin yabancılara karşı kazandığı zaferin en önemli etkenlerinden birisi olmuştur.

Milletlerin eşitliği, egemenliği ve özgürlüğü" ne dayanan Sovyet dış politikasının büyük ilkeleri Anadolu halkı arasında çok iyi karşılandı.

Sovyet hükümeti, önceleri, Çarlık Rusya'sının ileri sürdüğü bütün toprak isteklerinden ve kopardığı kapitülasyonlardan vaz geçmiştir. Bundan dolayı, Türk kurtuluş savaşı liderlerinin ve yöneticilerinin ilk günlerden bu yana gözlerini Sovyetlere çevirmeleri sebepsiz değildir.

24 Nisan 1920'de toplanan Büyük Millet Meclisi, Sovyet hükümetine yolladığı mesajında şöyle demişti: "Türkiye, Sovyet Rusya ile müştereken emperyalist hükümetlere karşı mücadele etmeyi taahhüt eder ve Sovyet Rusya'nın Türkiye'ye taarruz eden emperyalist düşmanlara karşı mücadelesinde kendisine yardım edeceğini ümit eder."

Dünyada, Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetini tasdik eden ilk hükümet Sovyet hükümetidir.

Büyük Millet Meclisi mebusları, 13 Mayıs 1920 günü, Sovyet Komiserler Meclisi Başkanının "Rusya ve Doğudaki bütün Müslüman işçilerine" mesajını dinlediler ve alkışladılar.

1920 Mayısında, Türk hükümeti, iki memleket arasında irtibat sağlamak göreviyle Moskova'ya özel bir heyet göndermiye karar verdi.

1920 Temmuzunda Moskova'ya varan Türk heyetiyle yapılan konuşmalar sonucunda 24 Ağustos 1920'de iki taraf heyet başkanlarınca parafe edilen Sovyet-Türk dostluk paktı projesi meydana geldi. Bununla beraber, mebusların çoğu, paktın bazı maddelerine karşı olduklarından, andlaşma imzalanmadı. Bu mebuslar, Sovyet - Türk yaklaşmasını, her ne pahasına olursa olsun bozmak isteyen İtilâf devletlerinin kışkırtıcı politikalarının etkisi altında idiler.

Bundan başka, İtilâf memleketleri, 1920 Eylülünde, Türk ordusunu Kızıl Orduyla çatıştırmak gayretiyle Taşnaklarla Türkler arasında bir savaş çıkarttılar.

İtilâf devletleri, Londra'da, 23 Şubat - 12 Mart 1921' de toplanan konferansta, Sèvres andlaşmasında bazı hafifletmeler yapmakla Kemalistleri Sovyet düşmanı bloka almak ve Şubat - Mart 1921 Sovyet - Türk Moskova konferansını baltalamak amacını güdüyorlardı. Batılılar, Türkiye hakkındaki isteklerinden vaz geçemediklerinden, Londra konferansı olumlu bir sonuç vermeden dağılmıştı. Bir Türk elçilik heyetiyle birlikte Moskova'ya gelen Yusuf Kemal Bey'in (Tengirşenk) başkanlığındaki ikinci Türk heyetiyle 26 Şubat 1921' de başlayan konferans, 16 Mart 1921 Türk - Sovyet dostluk ve kardeşlik andlaşmasının imza edilmesiyle başarılı bir sonuca ulaşmıştı. Bu andlaşma, Rus - Türk münasebetlerinde bir devrin başlangıcı olmuştur.

İki devlet münasebetleri bakımından bir dönüm noktası olan Moskova andlaşması, ikiyüz yıldan beri aralarındaki güvensizliğe de son vermiştir. Bu andlaşma, Türk devletinin kuvvetlenmesine yardım ettiği gibi, Kuzey-Doğu hududunun bütünlüğünü ve dokunulmazlığını sağlamış ve istilâcılara karşı yapmakta olduğu çetin mücadelesinde Türk milletine moral ve politik bir destek olmuştur.

Sovyet - Türk anlaşması, Türkiye'nin askerî durumunu düzenlemesine ve Türk ordusuyla Türk halkı arasındaki bağların pekleştirilmesine yardım etmiştir.

Moskova andlaşmasına bağlı anlaşmaya göre Sovyet Rusya, Büyük Millet Meclisi hükûmetine on milyon altın ruble verecek ve silâh yardımıyla bulunacaktı. Bu anlaşma gereğince, Sovyet hükûmeti, 1921 ve 1922'de Türkiye'ye silâh, malzeme ve külçe altın vermiştir. Türk hükûmeti, Lenin'e yazdığı bir mektupta: "Sovyet Rusya ile kardeşçe birliğin, Türk İstiklâl savaşı için kuvvetli bir destek ve kurtuluş amacının elde edileceğinin teminatı olduğunu" ifade etmiştir.

Sovyet - Türk yaklaşması düşmanları, Türk ve Rus milletleri arasındaki dostluk bağlarını bozmak için sarfettikleri gayretlere rağmen, bu maksatlarında başarı elde edememişlerdir. Bu başarısızlığın sebebi, Lenin'in: 'Muhtelif milletlerin menfaatlerine karşı büyük dikkat ve anlayış gösterilmesi' yolundaki direktifine Sovyet hükûmetinin bağlı kalmasında aranmalıdır.

13 Ekim 1921 Kars andlaşması, Türkiye'ye Doğudaki ordusunu. Batı cephesine getirmek suretiyle istilâcılara karşı askerî kuvvetlerini arttırmak imkânını vermiştir.

1921 yılı Ağustosunda, Ukrayna hükûmeti, Ukrayna orduları baş kumandanı Mihail Frunze'yi Türkiye Elçiliğine tayin etmişti. Bu davranışıyla Ukrayna hükûmeti, Türkiye'ye ve Türk halkının silâhlı mücadelesine karşı dostça durumunu, bütün dünya önünde belirtmek istemiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi, IX uncu Sovyetler Kongresine gönderdiği bir telgrafla, "düşmanların Türkiye'yi kesin bir yenilgiye uğrattıklarını ilân ettikleri Sakarya Meydan Muharebesinin arifesinde" bu tayinden bilgi verilmesinden duyduğu memnunluğu açıklamıştı.

Türkiye'nin, silâhsızlıktan ve her vasıta yoksuzluğundan teslim olmasını isteyenlerle İstiklâl savaşına devam olunmasını savunanlar arasındaki mücadele, 20 Ekim 1921'de Türkiye ile ayrı bir andlaşma imzalayan Fransız emperyalistlerinin entrikalarıyla sertleşmişti. Bu andlaşma ile Fransız diplomasisi Türkiye'yi Bolşevik düşmanı birliğe sokmak teşebbüsünde bulundu.

Frunze, Türk - Fransız anlaşmasından sonraki durumdan daha sonraları bahsederken: 'Bu anlaşmadan sonra Batı basını olduğu gibi Türk gazeteleri de, Türk - Sovyet dostluğunun çöktüğü ve bir vakitler Türk hükümet ve halkının, emperyalizme karşı mücadelesinde tek dayanağı olan Moskova ile dostluk bağlarının artık lüzumsuz ve tehlikeli olduğu yolunda söylentiler yaydıklarını' ileri sürmüştür. Frunze'nin, 20 Aralık 1920 günü Büyük Millet Meclisinde okunan mesajı İtilâf ajanlarının Sovyet düşmanlığı propagandalarını açığa vurmakta çok faydalı olmuştur. Ukrayna temsilcisi bu mesajında 'Emperyalistlerin, Türkiye'nin toprak bütünlüğünün ve istiklâlinin yegâne teminatı olan Türk - Sovyet dostluğuna propaganda kuvvetiyle zarar vermiye çalıştıklarını' önemle belirtiyordu.

25 Aralık 1921'de açılan Ukrayna - Sovyet konferansı çalışmalarını 2 Ocak 1922'de, bir barış ve kardeşlik andlaşması imza etmekle sona erdirmişti.

Sovyet bilgini, tebliğinin sonunda özet olarak aşağıdaki yargıya varmaktadır: "Sovyet - Türk dostluğu ve yabancı istilâcılara karşı silâha sarılan Türk işçilerinin ve köylülerinin kahramanlığı, o vakitler Türkiye'nin istiklâlini elde etmek ve Yakın Doğuda sağlam bir barışın kurulması hususlarında önemli bir rol oynamıştır'.

Sayın Sovyet bilgininin "Türk İstiklâl savaşında Sovyet - Türk Dostluğu" konusu üzerindeki anlayışını ve görüşünü gereği gibi kavrayabilmek için, yukarıda özetlediğim sorunları teker teker ele almak isterim :

Osmanlı İmparatorluğu, 30 Ekim 1918'de müttefiklere kayıtsız ve şartsız teslim olmamıştır. Yirmi beş maddeli anlaşma, müttefiklerce, dürüst bir şekilde uygulanmamış ve sarih hükümleri çiğnenmiştir. Birinci Dünya Harbi içinde kendi aralarında yaptıkları gizli anlaşmaları zahmetsizce uygulamak ve mütareke sıralarında işgal altında bulunmayan, Musul, İskenderun, Adana, Urfa, Maraş, Antep, Batum, Kars, Ardahan gibi Türk topraklarını kan dökmeden ele geçirmek amacıyla mütareke anlaşmasına "kayıtsız şartsız bir teslim" vesikası karakteri vermiye çalışmışlardır. Osmanlı Padişahı, mütarekede İstanbul'da iş başına gelen bütün Osmanlı kabineleri, derece farkıyla, kurtuluşu, müttefiklere hoş görünmekte ve onların her dediklerini yapmakta görmüşlerdir. Buna karşılık, müttefiklerin haksız ve mütareke anlaşmasına aykırı yıkıcı davranışları belli olmıya başladığı ilk günden itibaren Türk ordusu, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere, bütün Türk kumandanları ve Türk milleti dayanma tarafı olmuşlardır. Bu dayanmayı, bütün iç ve dış düşmanlara karşı milletce silâhlı dayanıma kadar çıkararak Mustafa Kemal (Atatürk) olmuştur.

Sovyet bilginine göre, müttefikler, Boğazları ve memleketin en önemli yerlerini işgal ettikten sonra "Türkiye'nin paylaşılması için konuşmalara girişmişlerdir." Bu görüş de, fikrimce, pek doğru değildir. Müttefikler, sonuna kadar, ana çizgileriyle, Birinci Dünya Harbi içindeki gizli anlaşmalara, harbden sonra da sonuna kadar bağlı kalmıya çalışmışlardır. Yalnız, Sovyet Rusya'nın müttefikle-

rinden ayrılması, gizli anlaşmaları tanımaması, ve Amerika Birleşik devletlerinin Orta Doğuda hiçbir sorumluluk almaması yeni bir siyasi durum yaratmıştı. Çarlık Rusya'ya bırakılan Boğazlarla Doğu Anadolu vilâyetlerinin gerçek sahibi Türk milletinden başka yabancı idarelere verilmek istenmesi, Rusya tasdik etmediği için meriyeti meselesi sert tartışmalara yol açan St. Jean de Maurienne andlaşmasına göre İtalya'nın kendi başına Güney - Batı Anadolu'yu işgal etmesi ve barış konferansı yüksek Konseyi tarafından İzmir ve civarının Yunanistan'a işgal ettirilmesi, mütareke devrinde Türk milletine yöneltilen haksız ve zalimce tecavüzlerin başlıcaları idi. Sovyet meslekdaşımızın kısa bildirisinde anlatmak istediği hususların bu yeni problemler olduğu tahmin olunabilir.

Sovyet bilgininin ileri sürdüğü gibi, "yukarıdaki şartlar içinde ve Sovyet ihtilâlinin etkisi altında Türk halkının millî İstiklâl mücadelesine başladığı" iddiası üzerinde de durulmalıdır. Mütarekeden sonra müttefiklerin haksız tecavüzlerinden başka İzmir işgalinin Millî Mücadelemizin başlamasındaki payı şüphe götürmeyen bir gerçektir. O vakitler, henüz ne olduğu pek bilinmeyen Sovyet İhtilâlinin Millî Mücadelemizin başlamasında müessir olduğu kolayca iddia olunamaz. Bununla beraber, Çar idaresinin çökmesi Rus milletini bir zulüm idaresinden kurtardığı gibi, Türk milletini de, hiç olmazsa o vakit için, ağır bir baskıdan kurtarmış ve daha serbest olarak Millî Mücadeleye atılmak imkânını kolaylaştırmıştır.

Türk - Sovyet dostluğunun, millî mücadelemizin ateşleri içinde doğmuş olduğunda ve Atatürk'ün yabancı istilâcılara karşı mücadelede, geniş ölçüde Sovyet dostluğundan, her bakımdan yararlandığı da bir gerçektir. Türk - Sovyet dostluğu, o vakitler, gerçek bir "Menfaat Birliği"ne dayanıyordu. Her iki taraf da, millî mücadelelerini başarıya ulaştırmakta, bu dostluktan çok faydalanmışlardır.

Sovyet bilgininin, Türkiye'nin yabancı istilâcılara karşı kazandığı zaferde, yalnız Sovyet dostluğunun sağladığı faydalardan bahsedip Sovyetlerin Türk dostluğundan bekledikleri, yahut elde ettikleri faydaları açıklamaması dikkatimizi çekmektedir. Hiç şüphesiz, Sovyetlerin Türk millî mücadelesine yardım etmelerinde "Yakın ve uzak amaçları" olmalıydı.

Sovyet Rusya'nın iç savaşlar ve Polonya harbiyle çok meşgul olduğu sıralarda, Kafkasya'da, Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'da zayıf ve yıpranmış kuvvetlerle yerleşebilmesi ve bu hükümet ve milletleri Sovyetleştirebilmesi, ancak bu cepheye Türk yardımı sayesinde mümkün olabilmıştır. Mustafa Kemal Paşa'nın Turancılık hülyalarından vaz geçmesi de Sovyetler için küçümsenecek bir olay değildi. Diğer taraftan Lenin ve Rus Komünist Partisi, ihtilâlcî Türkiye'ye yardım ederken, memleketimizin Batılı emperyalistleri yendikten sonra Komünist toplumuna katılacağını bekliyor ve buna çalışıyorlardı. Görüldüğü gibi, hasımlar müşterek, fakat Moskova ve Ankara'nın amaçları çok farklı idi.

Millî Mücadele yıllarında, Atatürk'ün gittiği Sovyet dostluğu politikasının bütün Türk milletinin ve ordusunun kabulüne mazhar olduğunda hiç kimsenin şüphesi yoktur, yalnız, Sovyet rejiminin Türk toplumuna zararlı olduğunda da bir kaç maceracıdan başka, herkes birleşmişti. Özellikle dışarıdan zorla herhangi bir rejimin kabul ettirilmesine hiçbir Türk rıza gösteremezdi.

Türkiye için, Sovyet dostluğunu gerektiren sebepler konusunda Sovyet bilgiyle aynı fikir ve kanaati taşımaktayım. Şu kadar ki Atatürk'ün Sovyet dostluğu,

inhisarcı değildi ve Batı ile dost olma ve gerçekçi bir politika izlemeye hiç de bir engel yoktu.

Bildiride Büyük Millet Meclisinin 27 Nisanda toplandığı söyleniyor. Bilindiği gibi Meclis, 23 Nisan günü toplanmıştır. Sovyet bilgininin bahsettiği mektup, Mustafa Kemal Paşa'nın 26 Nisan 1920 tarihli mesajıdır ve Halil Paşa (Kut) tarafından 1 Haziran 1920'de Çiçerin'e tevdi olunmuştur. Sovyet Rusya'nın Türk zaferinden kazancı büyük olmuştur. Türk başarısı, Rusya'nın o vakitki hasımlarını Karadeniz'den, Boğazlardan ve hattâ Yakın Doğudan sürüp atmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisini ilk tasdik eden yabancı devletin Sovyetler olduğu bir tarihi gerçektir.

Büyük Millet Meclisi, Lenin'in "Rusya ve Doğudaki bütün Müslümanlara" hitaben yayınladığı 3 Aralık 1917 tarihli bildirisini 13 Mayıs 1920 günü değil, Meclis Zabıt ceridesine göre 11 Mayıs 1920 oturumunda dinlemiştir. Büyük Millet Meclisi bu mesajı alkışlarken, hiç şüphesiz müşterek düşmana karşı olan hıncını ve mücadeleye devam azmini de açıklamış oluyordu. Bununla beraber Meclis, bu beyanname ile "Ermenilere tanınmış olan mukadderatlarını tâyin hakkı"nın gerçek kavramı üzerinde durmaya lüzum görmemişti. Çiçerin, yukarıda sözü geçen Mustafa Kemal Paşa'nın 26 Nisan 1920 tarihli mektubuna verdiği 2 Haziran 1920 tarihli cevapta, muhacirlerin yerlerine dönmesinden sonra Türk Ermenistan'ında, Kürdistan'da, Laziztan'da ve Batum vilâyetinde plebisit yapılmasını istemiştir. Daha sonra, Bekir Sami Beyle yapılan Moskova görüşmelerinde bu Sovyet talebi, Van ve Bitlis vilâyetlerinden Ermanistan'a bazı bölgelerin bırakılması şeklinde hafifletilmiş bulunuyordu.

Büyük Millet Meclisi hükümetinin, Sovyetlerle irtibat sağlamak amacıyla Moskova'ya göndermiye karar verdiği resmî heyet, 11 Mayıs 1920'de Ankara'dan yola çıkmış ve 19 Temmuz 1920'de Moskova'ya varmıştır. "Atatürk Anadolu'da" adlı eserimizde, Bekir Sami Bey heyetinin üyeleri ve davranışı hakkında gerekli bilgi verilmiş olduğundan burada tekrarına lüzum görmedik.

Sayın A. Schamsoutdinov'un iki taraf heyet başkanlarıncı Moskova'da 24 Ağustos 1920'de parafe edilen andlaşma tasarısının Ankara'ca kabul edilmemesi için ileri sürdüğü sebepler hiçbir vesikaya dayanmamaktadır.

Büyük Millet Meclisi mebuslarının çoğunun, İtilâf devletlerinin tesiri altında bulunmaları yüzünden Bekir Sami heyetinin parafe ettiği andlaşma projesinin imzalanmadığı anlatılmaktadır. Bundan başka, Atatürk'ün Doğuda yapmak zorunda kaldığı Ermeni hareketi de, İtilâf devletlerinin Türk ordusuyla Kızıl orduyu çatıştırmak istemelerine bağlanmak istenmiştir.

Sovyet bilgininin savunduğu her iki görüş de gerçeklerle taban tabana karşıttır. Bütün dünyayı dize getiren İtilâf devletlerine karşı silâha sarılan Büyük Millet Meclisi içinde, İtilâf tarafıhlığı yapan ve Sovyetlerle dostluk kurulmasını iyi karşılamıyan hiçbir mebus yoktu. Taşnak Ermenistan'a karşı Eylül ve Ekim 1920'de açılan kısa askerî hareket ise, bu bölgede sükün ve huzuru sağlamaktan ve millî misak isteklerini gerçekleştirmekten başka bir gaye gütmüyordu.

Parafe edilen Moskova dostluk andlaşması tasarısının Bekir Sami Bey tarafından imza edilmemesinin gerçek sebebi, yukarıda dokunulduğu gibi Sovyetlerin, Taşnak Ermenilerine Doğru vilâyetlerimizden toprak verilmesini istemeleridir.

Londra Konferansı ile (23 Şubat - 12 Mart 1921) İtilâf devletlerinin Sèvres andlaşmasında bazı gevşetmeler yaparak Türkiye'yi Sovyet düşmanı bloka almayı ve Türk - Sovyet Moskova Konferansını baltalamayı düşünmüş olmaları mümkün görünmez. Türkiye'nin Sovyet düşmanı bir bloka girmesi için hiçbir sebep yoktu, bunun tersi doğrudur. İtilâf devletleriyle Türkiye'nin barış yapması, Türk millî misakının müttefikler tarafından tasdikine bağlı idi. Türkiye Büyük Millet Meclisi, meşru haklarını her tarafa kabul ettirinceye kadar mücadeleye devam etmek zorunda idi.

16 Mart 1921 Moskova andlaşmasının Türk - Rus münasebetlerinde gerçekten mutlu bir barış devrinin başlangıcı olduğunda Sovyet yazariyle aynı fikirdeyim.

Atatürk'ün Sovyet Rusya ile, Moskova andlaşmasıyla kurduğu dostluk ve iyi komşuluk, gerçekten yeni ve ihtilâlcî bir anlayış ve görüş sonucudur. Ve Andlaşmanın Kemalist Türkiye için olduğu kadar Sovyetler için de pek çok faydalar sağladığını kabul etmek yerindedir.

Türk - Sovyet Moskova andlaşmasının Türkiye'nin askerî durumunun düzelmesine yardımcı olduğu şüphesizdir. Ama, bu andlaşmanın Türk ordusuyla Türk halkının arasındaki bağların pekleştirilmesindeki rolünü kavrayamadığımı itiraf etmeliyim.

Türk hükümetinin Lenin'e yazdığı bir mektuptan bazı parçalar veren yazarın bu mektubun tarihini açıklamaması, okurların dikkatini çekmiş olmalıdır. Bu bir kaç satırın, Türk - Ukrayna andlaşmasının tasdiki dolayısıyla Mustafa Kemal'in Lenin'e yazdığı 10 Nisan 1922 tarihli mektuptan alınmış olduğunu sanıyorum.

Türk - Sovyet dostluğunun, mücadele yıllarında ve daha sonraları bozulmadan devam edebilmesi, bu dostluğun iki memleket menfaatlerine uygun olduğunun en kuvvetli bir delilidir.

13 Ekim 1921 Kars andlaşması, Moskova andlaşmasıyla tespit olunan Doğu hudutlarımızın Sovyet Gürcü, Ermeni ve Azerbaycan hükümetleri tarafından da kabulünü sağlamıştı. Doğudan bazı Türk kuvvetlerinin Batıya alınmasına, yazarın açıkladığı gibi, Kars andlaşmasından sonra değil, bundan altı ay kadar önce Moskova andlaşmasıyla başlanmıştı.

Batılı müttefiklerden Fransa ile imzalanan 20 Ekim 1921 Ankara anlaşması, Türk - Sovyet dostluğunda hiçbir gevşeme yapamazdı. Ukrayna Sovyet Cumhuriyetinin, başkumandan Frunze'yi Sakarya Meydan Muharebesinin arifesinde Türkiye Elçiliğine göndermesi, Sovyet yazarının da belirttiği gibi, Türk mücadelesine karşı dostça bir davranıştı.

1922 yılı başında General Frunze heyetinin Türkiye'ye gelişi, Ankara'da olduğu gibi Batı cephemizde de çok dostça gösterilere yol açmıştı. Ukrayna heyetinin gelişi, Türk - Sovyet dostluğunu ve işbirliğini, büyük Türk taarruzu için başkumandan Atatürk'ün giriştiği büyük hazırlıklar devresinde bir kat daha kuvvetlendirmişti.

Ankara'da ve Büyük Millet Meclisinde teslim olmak taraflılarının bulunduğunu düşünmek bile büyük bir gaflettir. Bundan ötürü, 20 Ekim 1921 Türk - Fransız Ankara anlaşmasının, varlığı farzolunan Batılılara teslim olmayı veya onlara karşı mücadeleye devam etmeyi isteyen, iki zümre arasındaki mücadeleyi sertleş-

tirdiği de iddia olunamaz. Ankara anlaşmasını imzalayan Fransız diplomasisinin tek amacı, bütün savunma imkânlarını Suriye'de toplayabilmek için Fransa'yı Kilikya çıkarmazından kurtarmaktır. Fransa, bu davranışıyla Büyük Millet Meclisi hükümetini tek meşru Türk hükümeti olarak tanımış ve Türk millî mücadelesinin zaferine inanmış olduğunu bütün dünya karşısında belirtmiş oluyordu. Bu anlaşmadan sonra Fransa, Türkiye'yi Bolşevik düşmanı bloka sokmak için hiçbir teklifte bulunmamıştır. Kaldı ki Ankara'nın İngiltere ile barış yapabilmesi ve millî misakı her alanda gerçekleştirebilmesi için Yunan ordusunu son zaferle (30 Ağustos 1922) Anadolu'dan çıkarması gerekiyordu. Bu zaferden sonra dahi Ankara, Sovyetlere karşı hiçbir bloka katılmamıştır. Yalnız, müstakil bir devlet olarak, bütün dünya milletleriyle işbirliği kurarak, kalkınma ve ilerleme yoluna girmiştir.

Şurası da muhakkaktır ki, Ankara hükümeti, Türk - Sovyet dostluğunu, zaferden ve millî misak isteklerini gerçekleştirdikten sonra dahi Batıyla yeni duruma göre dostluk münasebetleri kurmamak şeklinde anlayamazdı. Ankara hükümetinin dış politikası, Mustafa Kemal Paşa'nın Frunze'nin Ankara'da bulunduğu günlerde, söylediği şu prensiple ifade olunmuştur :

"Türkiye'nin mevcudiyet ve varlığına hürmet eden milletlere Türkiye halkı derin ve samimi muhabbetlerini izhar ve ispatta kusur etmez. M. Kemal 2 Ocak 1922".

20 Ekim 1921 Türk - Fransız anlaşmasından sonra Büyük Millet Meclisi ve Ankara ve Anadolu gazeteleriyle ilgili olarak Türk - Sovyet dostluğunun lüzumsuzluğuna ve bu dostluğun artık tehlikeli olduğuna dair hiçbir vesika gösterilemez. Son zafere kadar Büyük Millet Meclisi hükümetini ve Türk - Sovyet dostluğunu kötülemek ve baltalamaktan vaz geçmeyen bazı İstanbul gazeteleriyle Batı basınının bu yoldaki yayınlarından Ankara hükümeti tabiidir ki sorumlu olamaz.

2 Ocak 1922 Türk - Ukrayna barış ve kardeşlik andlaşmasının, millî müca-delemizde Türk-Sovyet dostluğunu bütünliyen bir vesika olduğunda, yazarla aynı fikirdeyim. Yazarın, tebliğinin sonunda millî müca-delemizin kazanılmasında Türk-Sovyet dostluğunun yeri ve değeri hakkındaki kanaatini şu suretle tamamlamak yerinde olacaktır: Millî Mücadelenin ateş ve kanları içinde kurulan Türk - Sovyet dostluğu, Türk ve Rus milletleri arasında ikiyüz yıldan beri süren ölüm-dirim savaşına kesin olarak son vermiştir. Bu dostluk menfaat birliğine dayandığından, iki taraf için çok hayırlı olmuştur. Bu dostluktan yalnız Türklerin yararlandıklarını ileri sürmek ve Sovyetlerin kazançlarını bahis konusu etmemek haksızlık olur.

Türk İstiklâl savaşında zaferimizin, her şeyden önce, sır ve hikmetini Mustafa Kemal Paşa'nın, irsî düşmanlık ve Turancılık gibi sakat hayaller peşinde koşmayan ve Türk milletinin bütün gücünü makul ve sınırlı gayelere doğru yönelten yepyeni bir gerçekçi politika anlayışında ve bütün Türk milletinin ve Türk ordusunun kahramanlığında ve İstiklâl aşkında aramalıdır. Bu zaferde, Mustafa Kemal Paşa'nın kurduğu Türk - Sovyet dostluğunun payını inkâr etmek, hiç kimsenin aklından geçmez.

TEVFİK BİYİKLİOĞLU